

PhDr. Antonín Rašek

Bezpečnostní politika České republiky při vstupu do Evropské unie

Koncipovat a realizovat bezpečnostní politiku České republiky při vstupu do Evropské unie představuje stejně nesnadný úkol, jakým byla v prvních polistopadových měsících neutralizace a loajalizace armády a policejního sboru, později rozdělení československé armády a v devadesátých letech příprava našeho vstupu do Severoatlantické aliance.

Evropská bezpečnostní politika po konfrontaci úrovně vojenských sil jednotlivých členských zemí NATO při řešení kosovské krize, po bombardování Jugoslávie jako vyvrcholení konfliktu na území Balkánu a posléze po zásahu v Afghánistánu jako důsledku 11. září 2001 musela dostat novou podobu. A to i přesto, že už po pádu bipolarity stály všechny významné evropské instituce jako Evropská unie, Západoevropská unie, Rada Evropy, Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a Severoatlantická aliance před nutností přehodnotit nebo alespoň modifikovat své základní určení, smysl, obsah činnosti i organizační struktury. Hledáme-li základní příčinu, byla jí nejspíš skutečnost, že Evropa po zmírnění napětí mezi dvěma velmocemi, USA a SSSR, získala nové a větší sebevědomí.

1. Dvacáté století a bezpečnostní politika

Dvacáté století bylo z hlediska bezpečnosti zatím nejdramatičtější a nejstrašlivější obdobím vývoje lidstva, i když jeho začátek sliboval to nejlepší, byl charakteristický optimistickou euforií, jak ji např. literárně ztvárnil Ladislav Fuks v románu Vévodkyně a kuchařka. Evropa přitom hrála ve světovém vývoji neslavnou roli. Byly tu rozpoutány dvě světové a probíhala tu jedna studená válka s desítkami miliónů mrtvých a stamilióny raněných. Sjednocující tendence se začaly vážněji prosazovat až ve druhé polovině 20. století. Proto je nutné alespoň stručně toto století kriticky analyzovat a vyvodit závěry pro další existenci a zaměření Severoatlantické aliance, evropské obrany v rámci EU i bezpečnostní politiky České republiky včetně jejího vztahu k Evropské bezpečnostní a obranné politice.

Základními bezpečnostními riziky, a tedy i příčinami kataklyzmatického dvacátého století, byl politicky a sociálně neregulovaný liberalismus a kolonialismus. První příčina vedla k sociálnímu napětí vyúsťujícímu v revoluce, druhá k nerovnoměrnosti postavení jednotlivých velmocí reagujících pokusy o nové rozdělení světa. Světové války a následné sociální revoluce byly vlastně negativním synergickým efektem těchto dvou i mnoha dalších příčinných faktorů. To zároveň vysvětluje, proč světové války vypukly z nitra Evropy, ze země nepatřící k výrazným námořním, a tím i koloniálním mocnostem, ne zvnějška, kde byly velmoci i další velké země dostatečně saturovány.

1. 1. Z událostí na počátku minulého století lze vyvodit několik myšlenek, které mohou být inspirativní i pro dnešek:

- ❑ státy a národy jsou ve svých politických a bezpečnostních reakcích výrazně determinovány svou historií,
- ❑ neregulovaný růst jakéhokoli národního uvědomění může být zároveň bezpečnostní hrozbou,
- ❑ v zárodku neřešené bezpečnostní problémy se znovu vracejí ve znásobené podobě,
- ❑ vždy trvá neuvěřitelně dlouho pseudooptimistické přesvědčení, že k válečnému konfliktu nakonec nedojde,
- ❑ k vyvolání válečného konfliktu může posloužit sebemalichernější záminka, pokud je k tomu agresor odhodlán,
- ❑ pro agresora je velkým rizikem bojovat na dvě fronty nebo se i rozhodnout zasáhnout na dvou ohrožených místech bez odpovědné přípravy a potřebných vojenských aj. kapacit,
- ❑ není možné spoléhat, že nový ozbrojený konflikt bude probíhat obdobně jako předcházející (nikdo nepředpokládal, že první světová válka bude mít zákopový charakter, jen málokdo pak předvídal, že druhá bude mít dynamiku boje na širokých frontách a v současných moderních válkách enormně vzroste role letectva a budou mít asymetrický charakter),
- ❑ nevyplácí se používat zbraně, které mají ambivalentní dopady (použití plynu za první světové války, za více než půl století existence jaderných zbraní byly použity kromě Hirošimy a Nagasaki jen jako odstrašující politický prostředek),
- ❑ nevyplácí se, když vítězové po skončení války anektují cizí území, protože se to do budoucnosti stává ohniskem dalších bezpečnostních hrozeb, zvláště revanšů,
- ❑ Česká republika se vzhledem ke svému geopolitickému postavení dostávala a může dostávat do bezpečnostního ohrožení bez vlastního zavinění a může mu čelit nejen vlastní obranou, ale především diplomaticky a hledáním spolehlivých spojenců, v krajním případě pak budováním vlastních jednotek v zahraničí (legionáři v obou světových válkách).

1. 2. První světová válka byla draze zaplacenou zkušeností. Proto se bezprostředně po ní rozvinulo úsilí něčemu takovému v budoucnosti zamezit. První příležitostí k tomu byl charakter uzavíraných mírových smluv. Nesmějí být jednostranné ve prospěch vítězů a na úkor poražených, neboť v opačném případě generují revanšismus. To se bohužel zčásti stalo. Poválečná situace proto posílila levicová i pravicová radikální hnutí, zvláště v Rusku, Německu a Itálii. Negativně je ovlivnila jak reparační požadavky, tak uvalované embargo. Pozitivní reakcí na první světovou válku bylo založení Společnosti národů. Československo se nechtělo v zahraničních vztazích vázat jednostranně, ale tato politika se mu příliš nedařila. Poválečné úsilí skončilo v podstatě „černým pátkem“ na newyorské burze 24. října 1929.

Ekonomická krize vytvořila v Evropě příznivé sociální a politické podmínky pro autokratické a diktátorské vlády pravicového zaměření, zvláště fašistického, a s militaristickým charakterem. Spojené státy reagovaly izolacionismem. Proto i nevstoupily do Společnosti národů, i když jejich zrod prezident Wilson inicioval. Velká Británie se pokusila zastavit krizi potlačením volného obchodu, devalvací měny a posílením preferenční spolupráce v rámci vlastního impéria. Podobně postupovala i Francie, navíc se pokoušela ekonomické problémy řešit nejen v rámci své koloniální říše, ale i prosazováním myšlenky evropské spolupráce. Krizí bylo nejvíce postiženo Německo, a proto tu mohla takového úspěchu dosáhnout Hitle-

rova NSDAP. Československo se pokoušelo reagovat založením Malé dohody s Rumunskem a Jugoslávií a uzavřením smluv s Francií a se Sovětským svazem.

Z meziválečného období lze odvodit tyto zkušenosti:

- ☐ reparace válečně poražených států musí mít snesitelnou úroveň,
- ☐ nevyplácí se jednostranná orientace zahraniční politiky,
- ☐ není možné spoléhat jen na diplomacii, ale především budovat vlastní věrohodnou obranu,
- ☐ militarizace ekonomiky autoritativních režimů obvykle končí válkou,
- ☐ je potřebná dvojnásobná obezřetnost, když autokratické militaristické země navrhuji mírová jednání a uzavírání mírových dohod,
- ☐ závažnou chybou demokratických zemí je ustupovat agresorovi, usmířovat se s ním, zajišťovat si bezpečnost na úkor jiných ohrožených zemí a spoléhat se, že protivníci se navzájem oslabí,
- ☐ v situaci zřejmé agresivní politiky některých zemí, které se navíc spojují do vojenských paktů a obsazují cizí území suverénních států, se nevyplácí politika nevměšování,
- ☐ prokazuje se neustále strategická geopolitická úloha středoevropského regionu,
- ☐ vážným nebezpečím pro bezpečnost demokratických zemí je budování pátých kolon, zejména na nacionalistických základech, ale i základech politických a ideologických,
- ☐ pro obranu země je rozhodující vůle se bránit.

1. 3. Vzhledem k tomu, že podstatná část uvedených předpokladů zachování míru byla podceňena, vytvořil se předpoklad, aby agresivní země usilující o světovládu vyvolaly válečný konflikt, který jako v případě první světové války rychle přerostl ve světový a dlouhodobý. Průběh druhé světové války je dostatečně známý, lze z ní vyvodit některá další poučení:

- ☐ agresivní státy si obvykle vytvářejí podmínky pro vyvolání ozbrojeného konfliktu kladením nesplnitelných požadavků,
- ☐ předpokladem vítězství nad agresivními státy je, aby se do čela bránících se zemí prosadily nekompromisní osobnosti schopné co nejrychleji uzavřít efektivní dohody se všemi silami odhodlanými spojit se proti agresorovi,
- ☐ je nutné počítat s tím, že v obsazených územích část občanů a eventuálně institucí bude kolaborovat s nepřitelem,
- ☐ kromě vojenské aktivity je nutné vznikat agresivní seskupení pro sílící změnu postojů mnohých subjektů diplomaticky rozkládat,
- ☐ nelze podceňovat, že v průběhu války, zejména na jejím konci, se vytvářejí předpoklady pro parciální mocenské posílení dosud spolupracujících států a připravují podmínky pro poválečné často nespravedlivé uspořádání.

1. 4. Druhá světová válka skončila porážkou Německa, Itálie a Japonska a vítězstvím spojenecké koalice vedené Spojenými státy, Sovětským svazem, Velkou Británií a také Francií. Evropa byla podstatně oslabena, ale došlo v ní k rozvoji demokracie a zároveň k posunu doleva. Posílil se vliv USA a SSSR. Bezprostředně po skončení válečných událostí se rozhodovalo o tom, zda nastane mír nebo studená válka. Základním předpokladem míru bylo odsouzení válečných zločinců a dlouhodobá okupace Německa, z jehož území byly vyprovokovány obě světové války. Spojené státy pomohly západní Evropě Marshallovým plánem. Sovětský svaz považoval osvobozená území za sféru svého velmocenského vlivu. Za začátek studené války

je považován Churchillův projev ve Fultonu 5. března 1946. Došlo ke zhoršení vztahů mezi USA a SSSR a následně vznikla tzv. bipolarita. Německo bylo rozděleno na okupované zóny. Churchill vystoupil 19. září 1946 v Curychu s myšlenkou Spojených států evropských. 12. března 1947 byla přijata Trumanova doktrína, jejímž cílem bylo převzít úlohu oslabené Velké Británie na Blízkém východě. Jako protiváhu Marshallova plánu inicioval Sovětský svaz v roce 1949 založení Rady vzájemné hospodářské pomoci. V témž roce byla založena Severoatlantická aliance. Západoevropané ustavili Radu Evropy. Na území západních okupačních zón vznikla Spolková republika Německo a následně v sovětské okupační zóně Německá demokratická republika. Tím bylo dovršeno rozdělení Evropy. Celá druhá polovina dvacátého století byla proto podřízena řešení bipolarity a rozdělení Evropy.

Z období bezprostředně po druhé světové válce lze vyvodit:

- ❑ nelze spoléhat, že válečné koalice přetrvají bez podstatných změn i v poválečném období, zvláště jde-li o uskupení s různým ekonomicko-společenským zřízením,
- ❑ i přes tyto objektivní odlišnosti není racionální rozpory eskalovat, dříve či později musí nastat buď další válečný konflikt, nebo mírové soužití států s různým společenským zřízením.

1. 5. Konec minulého prvního půlstoletí sice rozdělil Evropu a ve světě nastolil bipolaritu, ale zároveň vytvořil určitou rovnováhu sil. Za této situace se těžko rodila evropská identita a vytvářely základy Evropy sjednocené. Prvním pozitivním počinem bylo přijetí Schumanova plánu, který zajišťoval kontrolu výroby uhlí a oceli a zároveň měl zajistit evropský mír a prosperitu. Předpokladem bylo francouzsko-německé usmíření. Začalo se uvažovat i o evropské armádě, z iniciativy francouzského předsedy vlády R. J. Plevena bylo založeno Evropské obranné spolenectví.

Tento krok se nesetkal s přílišným souhlasem Spojených států. V SSSR zatím došlo po smrti J. V. Stalina, a zvláště po XX. sjezdu KSSS (1956) k podstatným vnitropolitickým změnám a posléze i změnám zahraniční politiky. V roce 1954 byla svolána konference čtyř velmocí. Sovětský svaz usiloval o ustavení systému kolektivní bezpečnosti v Evropě a demilitarizaci či neutralizaci SRN, které západní velmoci zapojovaly do existujících spojeneckých systémů v západní Evropě. Ve stejném roce se v Ženevě konala konference o Koreji a Indočíně. V Asii zformulovali představitelé Číny a Indie pět zásad pančšajila pro mírové soužití a vzájemné vztahy mezi státy. V roce 1955 se SRN stala členem NATO. SSSR na to reagoval v témže roce Varšavskou smlouvou. Normalizovaly se vztahy mezi SSSR a Jugoslávií. K jistém pozitivnímu vývoji došlo po ženevské konferenci čtyř velmocí. Byly navázány diplomatické styky mezi SSSR a SRN. Dalším krokem v evropské integraci bylo uzavření Smlouvy o Evropském hospodářském společenství (EHS) a Smlouvy o Evropském společenství pro atomovou energii (EURATOM).

Na přelomu padesátých a šedesátých let došlo v rámci *détente* k uvolnění, zvláště po nastolení „ducha Camp Davidu“, tj. po schůzce Eisenhowera s Chruščovem. Byl ustaven výbor pro odzbrojení složený z pěti členských států Severoatlantické aliance a pěti států Varšavské smlouvy. Přípravovanou konferenci čtyř na nejvyšší úrovni o německé otázce narušila aféra s výzvědným americkým letadlem U-2. Zostřilo se i napětí mezi SSSR a Čínou a Albánií. Po britské kritice EHS bylo založeno Evropské sdružení volného obchodu (ESVO). Po zvolení J. F. Kennedyho americkým prezidentem vypukla další berlínská krize vrcholící postavením tzv. berlínských zdí. V roce 1961 se v Bělehradě uskutečnila schůzka 25 nezávislých zemí, které vytvořily tzv. Hnutí nezúčastněných. V témže roce schválila Rada Evropy Evropskou sociální

chartu. Všechny členské státy EHS byly i členy NATO, což umožňovalo řešit bezpečnostní otázky v jeho rámci. USA si v jeho rámci udržovalo dominantní úlohu, ale nebylo zřejmé, jak budou respektovat evropské bezpečnostní problémy, a proto se stále častěji ozývaly hlasy o politické spolupráci ke sjednocení Evropy v rámci evropských společenství.

Po atentátu na Kennedyho a pádu Chruščova se idea celoevropské konference stala novým prvkem v evropské politice. V Evropě opět sílila levice. Úsilí po efektivnějším řešení evropských bezpečnostních problémů narušila intervence vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Teprve po pěti letech začal helsinský mírový proces. Byl založen Mezinárodní výbor pro evropskou bezpečnost a spolupráci. Ve Vídni začala pracovat Konference o snížení stavu ozbrojených sil a výzbroje ve střední Evropě, které přinesla skutečně pozitivní výsledky. V rámci EHS byl přijat Dokument o evropské identitě. V roce 1975 byla v rámci Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě podepsána 35 zeměmi Deklarace zásad řídících vztahy mezi zúčastněnými státy, jejíž realizace vedla k větší stabilitě v Evropě, třebaže rozdělení nepřekonal. V rámci Evropského společenství došlo k ustavení Evropské rady. Zlepšila se spolupráce mezi HS a RVHP. V Evropě sílil eurokomunismus jako reakce na způsob, jímž Sovětský svaz a KSSS řídily své vztahy s ostatními komunistickými a dělnickými stranami. V roce 1979 se konaly první volby do Evropského parlamentu. V socialistických státech sílilo disidentské hnutí, zvláště hnutí Charty 77 a odborové hnutí Solidarita. Sovětský svaz ztrácel prestiž zapojením se do konfliktu v Afghánistánu. Nový americký prezident Reagan se rozhodl pro takovou politiku zbrojení, která Sovětský svaz zvláště ekonomicky vyčerpala. V Polsku se dostal k moci Jaruzelski a v Sovětském svazu Andropov, který se pokusil o odzbrojovací iniciativu, ale bez podstatného úspěchu. Po Černěnkovi již nastoupil Gorbačov, s jehož jménem je spojena podstatná změna sovětské politiky, zvláště zahraniční. Brzo poté se sešel s prezidentem Reaganem. Po uvolnění vztahů mezi USA a SSSR došlo k aktivizaci Západoevropské unie. Ve Vídni se sešla 2. konference o odzbrojení. Události v Sovětském svazu a v dalších socialistických zemích rychle vedly k převratným změnám v evropské i ve světové historii.

Z poválečného období je možné odvodit tato poučení:

- ☐ po každém bezpečnostním, obranném či vojenském počínu, které jiné státy považují za ohrožení, lze od nich očekávat adekvátní analogické reakce,
- ☐ politické, ekonomické ap. integrační snahy jsou obvykle doprovázeny i bezpečnostními, obrannými a vojenskými opatřeními,
- ☐ každé vážné narušení mírového procesu vyžaduje dlouhodobější odstraňování jeho negativních následků,
- ☐ nelze spoléhat, že dlouhodoběji nastane éra bez vážnějších bezpečnostních hrozeb,
- ☐ obecně platí, že žádná společenskoekonomická formace, politický systém a režim jsou dlouhodobě neudržitelné bez zpětné politické a ekonomické vazby, jíž představují v prvním případě demokracie a v druhém případě trh.

1. 6. Změny zahájené na přelomu osmdesátých a devadesátých let v Evropě postupně vedly k pádu berlínské zdi, k odchodu sovětských vojsk z území jeho satelitů, k rozpadu Varšavské smlouvy a RVHP, což znamenalo i konec bipolarity. Došlo ke sjednocení Německa a postupnému vítězství demokratických sil v postkomunistických zemích. Na území Jugoslávie a Sovětského svazu vzrostlo napětí, které vrcholilo občanskými válkami a rozpadem těchto soustátí. Základní příčinou byl růst nacionalismu jako reakce na vnucený třídní internacionalismus, *de facto* ovšem velmocenský nebo mocenský nacionalismus.

Jsou tedy patrné desintegrační tendence, nad nimiž postupně začínají převažovat tendence integrační, které vyúsťují zejména ve spolupráci zemí visegrádské trojky a v přípravě a rozšiřování Severoatlantické aliance a Evropské unie. NATO se začalo reformovat, transformovalo svou organizaci a schválilo návrhy na rozvoj všestranné spolupráce se zeměmi střední a východní Evropy. Byla zřízena Severoatlantická rada pro spolupráci.

Mimořádným počinem na cestě k integraci Evropy bylo založení Evropské unie. Země střední a východní Evropy zahájily v roce 1991 jednání o přidružení. V témže roce byly v Maastrichtu sjednány Smlouva o Evropském společenství a Smlouva o Evropské unii. Podle nich se prvním pilířem ES stává společný trh, druhým společná zahraniční a bezpečnostní politika a třetím spolupráce v oblasti práva a vnitřní politiky, která má vést ke zrušení vnitřních hranic. V roce 1992 se rozpadlo Československo. KBSE se změnila na Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě s převážně bezpečnostně preventivním zaměřením.

V Evropě se prohloubily integrační snahy. Evropská unie se v roce 1995 rozšířila o Finsko, Rakousko a Švédsko (vstup Norska se neuskutečnil pro odpor občanů v referendu). V Paříži podepsalo padesát států Pakt stability. V roce 1996 byl vytvořen stálý sekretariát Středoevropské oblasti volného obchodu (CEFTA). V Rusku došlo k první a později ke druhé čečenské válce. V Jugoslávii došlo k rozpadu a k bojům zvláště v Bosně a Hercegovině. Byly schváleny plány na rozšíření NATO a jako první byly přijaty Česká republika, Polsko a Maďarsko. Ještě podstatněji se rozšířily možnosti přijetí do Evropské unie schválením Agendy 2000 Evropským parlamentem. V roce 1997 byla v Amsterdamu podepsána nová smlouva o Evropském společenství a smlouva o Evropské unii jako doplněk maastrichtské smlouvy. Od 1. ledna 1998 byla zavedena nová evropská měna EURO.

Nejsložitější bylo jednání o tzv. druhém pilíři, tj. o společné zahraniční a bezpečnostní politice. Evropská unie začala konkrétní jednání o přijetí České republiky, Estonska, Kypru, Maďarska, Polska a Slovinska. Slovensko se pro politiku Mečiarovy vlády ocitlo v izolaci. V západoevropských i východoevropských vládách převážila levice. Po kosovské krizi se definitivně rozpadla Jugoslávie. NATO při slavnostním zasedání k 50. výročí založení přijalo novou strategickou koncepci s rozšířením obranných cílů o úkoly bezpečnostní. Příslibu členství se dostalo Albánii, Bulharsku, Estonsku, Litvě, Lotyšsku, Makedonii, Rumunsku, Slovensku a Slovinsku. Mezi zájemci o členství se v poslední době objevilo i Chorvatsko, které se mj. zúčastnilo mezinárodního semináře o rozšíření NATO v květnu 2001 v Bratislavě.

Z událostí 90. let je nutné odvodit tato poučení:

- po pádu totalitních režimů, zvláště společenskoekonomických formací jako byla komunistická, lze předpokládat výrazné dezintegrační tendence, a to nejen politicky a sociálně podmíněné, ale determinované i nacionálně, což představuje i jistý důsledek politických praktik, které vedou k sociálnímu oslabení potlačovaných etnik,
- řešením je posílení demokratických integračních tendencí.

2. Evropská unie a bezpečnostní politika

Předchůdkyní současné evropské bezpečnostní a obranné identity byla v podstatě až do poloviny roku 1998 jako tzv. evropský pilíř NATO Západoevropská unie (ZEU). Hlavními jejími dokumenty do začátku 90. let byly doplněná Bruselská smlouva, Římská deklarace (1984) a haagská Platforma evropských bezpečnostních zájmů (1987). Základním problémem

ZEU a Evropy vůbec vždy bylo, jaký charakter má mít nový západoevropský, resp. nyní evropský bezpečnostní systém. To znamená, má-li být samostatný jako opravdu autonomní evropská bezpečnostní a obranná identita nebo součástí Severoatlantické aliance jako evropský pilíř NATO, tj. prezentovat zásadní transatlantický charakter.

V neuspořádané poválečné Evropě byla v roce 1947 prvním krokem k zajištění její bezpečnosti dunkirská smlouva mezi Francií a Velkou Británií. Hned v následujícím roce byla uzavřena smlouva o hospodářské, sociální a kulturní spolupráci (tzv. bruselská smlouva), již byla založena Západní unie. Její součástí byla i obranná spolupráce, a to zvláště proti potenciálnímu obnovení agresivity Německa. Vrchním velitelem vytvářejících se ozbrojených sil Evropské unie byl jmenován hrdina druhé světové války britský polní maršál Bernard Law Montgomery. Po založení Severoatlantické aliance 4. 4. 1949 přešly ozbrojené složky při zachování Západní unie pod velení NATO.

Korejský konflikt (1950-53) znovu otevřel problém evropské obrany. Výsledkem bylo rozhodnutí o znovuvyzbrojení Německa, a to bez členství v NATO. Narazilo to na odpor Francie. Ta však potřebovala pomoc nejen v Evropě, ale i v Indočíně. Francouzský premiér vystoupil 24. 10. 1950 s návrhem na vytvoření evropské armády. To vedlo v květnu 1952 k vytvoření Evropského obranného společenství (EOS). Členskými státy se staly Francie, SRN, Itálie a země Beneluxu. V roce 1954 se Francie od EOS distancovala. Velká Británie přišla s návrhem zapojit Německo do obrany prostřednictvím Západní unie. To se stalo v témže roce podepsáním pařížských dohod, ke kterým se připojily Spojené státy a Kanada. Na tomto základě Německo vstoupilo 6. 5. 1955 do NATO. Tím došlo i k revizi bruselské smlouvy. Až do roku 1984 se ZEU vytrácela.

Znovuoživení myšlenky evropské obranné identity jako evropského pilíře NATO nastalo na počátku 80. let z potřeby zvýšit postavení západní Evropy mezi tehdejšími supervelmocemi - Spojenými státy a Sovětským svazem. V pozadí byla nedůvěra k americké administrativě i k velení, a to zvláště pokud jde o vyhocení postojů USA vůči SSSR, které se často dělo bez konzultací se západoevropskými státy. Cílem ZEU bylo posílit evropský pilíř NATO. USA jím rozuměly stejně jako nyní větší finanční podíl Evropy na obraně, Evropa větší vliv při rozhodování. To byl ovšem problém celé poválečné západní obranné spolupráce.

Podobně tomu bylo od začátku 90. let i pokud jde o charakter západoevropské obrany: **zda má být atlantická, nebo evropská, tzn. vzniknout jako samostatná bezpečnostní a obranná identita v Evropě (ESDI) nebo v rámci NATO vybudovat evropský pilíř.** V tu dobu se vytratily nepříliš silné pochybnosti o další existenci NATO i o dalším setrvání USA v Evropě. USA byly zásadně pro zachování NATO a proti nezávislé evropské identitě. Francie spolu s Belgií, Itálií a se Španělskem nadále prosazovaly silnou evropskou identitu. Velká Británie s Dánskem, Nizozemím a s Portugalskem prosazovaly silné NATO s umírněnou evropskou identitou, ESDI měla být alternativou pro případ, že by se USA stáhly z Evropy. Německo vzhledem ke svým problémům se sjednocením i nejspíš z historických důvodů nezaújímalo vyhraněnější stanovisko.

Evropská bezpečnostní identita byla po rozpadu bipolarity posuzována zejména v prosinci 1991 a řešena kompromisně podpisem maastrichtské smlouvy. Atlantisté prosazovali myšlenku, že evropské zájmy budou efektivněji hájeny za předpokladu, zůstanou-li EU, NATO a ZEU oddělené, protože tak budou lépe využívat své zkušenosti a předpoklady. Např. Nizozemí však zastávalo výrazně atlantické postoje, ale zároveň bylo stoupencem integrace. Hlavní střet se odehrál mezi Francií a Velkou Británií. Velká Británie byla ve srovnání s Francií proti

rychlému sjednocení Německa, usilovala od udržení vojenské moci USA v Evropě jako síly vyvažující vzrůstající německou moc. Britové se obávali, že posilování evropské identity bez náležité kontroly čerpání zdrojů oslabí Alianci. Spolková republika Německo se jednostranně nepřipojila ani k jedné z koncepcí, spolu s Francií podporovala podřízení ZEU Evropskému společenství a byly zároveň proti vytváření paralelních struktur jako má NATO. Německo mělo problémy přesvědčit veřejnost o potřebě členství v NATO ve změněném bezpečnostním prostředí, kdy na jedné straně z východní Evropy odešla sovětská vojska, kdežto američtí vojáci v západní Evropě zůstali.

Vliv na změnu situace měl především snížený důraz na jaderné zbraně ve strategii Aliance a stažení amerických jaderných zbraní z Německa a v podstatě z celé Evropy. V Německu také na začátku 90. let bylo možno zaznamenat silnou podporu KBSE a zůstalo tu nejsilnější antimilitaristické hnutí, které usiluje o odzbrojení zčásti dodnes.

Deklarace prosazuje společnou evropskou obrannou politiku, která však musí být v souladu se společnou obrannou politikou Aliance. Vývoj evropské identity musí mít evoluční gradualistický charakter. NATO je základem evropské obrany a součástí celosvětového bezpečnostního systému, a proto evropská identita musí prostřednictvím Západoevropské unie posilovat Severoatlantickou alianci. Evropskou obrannou identitu bude rozvíjet ZEU jako obrannou součást EU a jako prostředek k posílení evropského pilíře Aliance. ZEU zůstane vlastní autonomií a stane se tak jakýmsi mostem mezi EU a NATO. Bude podporována postupná integrace ZEU do EU.

Z maastrichtské smlouvy jsou nejdůležitější tři body:

- ❑ Společná zahraniční a bezpečnostní politika bude zahrnovat všechny otázky, které mají vztah k bezpečnosti EU včetně případného koncipování společné obranné politiky, což by za určitou dobu mohlo vést ke společné obraně.
- ❑ EU požádá ZEU, která je součástí integrálního vývoje EU, aby vypracovávala a prováděla rozhodnutí a akce EU související s obranou. Rada v dohodě s institucemi ZEU bude přijímat nezbytná praktická opatření.
- ❑ Politika EU nebude na újmu zvláštnímu charakteru bezpečnostní a obranné politiky jmenovitých členských států, bude respektovat jejich závazky podle Severoatlantické smlouvy a bude slučitelná se společnou bezpečnostní a obrannou politikou vytyčenou v tomto rámci.

Pokud jde o přístup jednotlivých zemí k problematice evropské obrany, Velkou Británií v úsilí uchovat ZEU jako nezávislou organizaci podpořilo Nizozemí, Portugalsko a Dánsko. Francií usilující učinit ZEU nástrojem obranné politiky s výhledem integrace do EU podpořilo Německo, Itálie, Španělsko, Belgie, Řecko a Lucembursko. Výsledek byl především porážkou Francie usilující o podřízení ZEU Evropské unii. Proto Francie ztratila načas o ZEU zájem a evropskou identitu se snažila vytvořit kolem navrženého tzv. evropského sboru na základě existující francouzsko-německé brigády, která se v roce Maastrichtu stala po čtyřletém budování funkční. Ani to se neukázalo reálné.

Výsledkem rozdílných obranných názorů západoevropských zemí byl kompromis, protože dohoda mnoho problémů obešla nebo řešila jen formálně. V letech 1993-1996 se evropský sbor spojil s NATO. Došlo k neutralizaci ZEU. Vojenské síly začaly mít dvojí příslušnost - k NATO i k ESDI.

2. 1. Hlavní úkoly ZEU

Hlavním dokumentem EU pro 90. léta byla Deklarace o úloze Západoevropské unie a jejích vztazích s Evropskou unií a se Severoatlantickou aliancí. Byla uzavřena v kontextu Maastrichtské deklarace ZEU. Dalším důležitým dokumentem je Petersberská deklarace z roku 1992, na níž se usnesli ministři zahraničních věcí a obrany ZEU. Jako reakcí na nové bezpečnostní strategické prostředky humanitární a záchranné úkoly stanovila: udržování míru (peacekeeping) a úkoly bojových sil při řešení krizových situací včetně vynucování míru (peacemaking). Tyto mise mohly být realizovány na základě samostatného rozhodování ZEU a nyní EU. Dalším úkolem je spolupráce ve zbrojním průmyslu a nákupu zbraňových systémů při zachování autonomie evropské bezpečnosti a obranné identity.

ZEU se tak stala evropským pilířem NATO i součástí evropské integrace. Kolektivní obrana je podle doplněné bruselské smlouvy svěřena NATO. Vzájemné vztahy mají být založeny na vzájemné transparentnosti a komplementaritě. Země ZEU se zavázaly řídit se stanovisky Aliance. Pro nečlenské země ZEU a členy NATO byl vytvořen status přidruženého člena. To umožnilo participaci Turecka, Norska a Islandu a později České republiky, Polska a Maďarska.

Od začátku 90. let se ZEU pokoušela navázat kontakty s východoevropskými zeměmi. Bylo uspořádáno Konzultační fórum ZEU, kterého se v roce 1992 zúčastnilo Bulharsko, ČSFR, Estonsko, Maďarsko, Litva, Polsko a Rumunsko. Později se připojily i další země.

Pokud jde o vojenské síly, ZEU disponovalo národními silami převážně zároveň podřízenými NATO. V roce 1997 registrovalo cca 2000 jednotek ze 24 států. Dále mělo ZEU k dispozici mnohonárodní Evropský sbor o síle cca 50 tisíc vojáků, mnohonárodnostní divizi, britsko-nizozemskou obojživelnou jednotku o síle 5200 vojáků, evropskou námořní jednotku a evropskou jednotku, v níž je zatím bojeschopná jen část sil rychlé reakce. Evropský sbor a další jednotky jsou vytvořeny mimo struktury Aliance.

Je zajímavé, že ještě před více než dvěma lety se rychlá integrace ZEU do EU umožňující přímé vazby EU - NATO zdála jen teoretickou možností. Kosovo ji však změnilo v realitu. Základním problémem zůstalo, že západní evropské státy se soustředily na teritoriální a před-sunutou obranu. S výjimkou Francie, která se orientovala na jaderné zbraně, ale zanedbala rozvoj konvenčních sil. To bylo hlavní příčinou, proč zaostávaly za Spojenými státy a nebyly schopny bez jejich pomoci vážněji zasáhnout. Bez nadnárodní evropské spolupráce je to však neřešitelné. Intervenčně jsou schopny zasáhnout, a to jen v omezené míře, jen Velká Británie a Francie. Už v roce 1995 Rada ZEU konstatovala nedostatky v mechanismech zvládání krizových situací, v možnostech průzkumu a zpravodajství v reálném čase, ve strategické letecké a námořní dopravě na místa operace, ve standardizaci a interoperabilitě a ve spolupráci evropského vojenského průmyslu.

Spojené státy se obávají, že budou-li Evropané zasahovat samostatně i ve větších bezpečnostních akcích a pro NATO zůstanou jen obranné úkoly, ztratí tím Aliance smysl, protože vlastně zatím nemá konkrétního nepřitele. Tím by se zvýšila objektivní nutnost, aby USA opustily Evropu. Přitom nelze zapomenout, že tu USA mají mezinárodněpolitické, ale i vojenské zájmy (snadnější možnost rozmístění vojenských sil na Středním východě a severní Africe, lepší monitorování prostoru SNS a na Středním východě).

3. Evropská bezpečnostní a obranná politika a reakce na ni

3. 1. Důsledky kosovské krize

Nejvýznamnějším podnětem k rozvoji evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) byla kosovská krize. V ní se ukázalo, že Evropa, konkrétně Evropská unie, není schopna uskutečnit operaci takového rozsahu, jako bylo bombardování Jugoslávie a následná mírová akce v Kosovu, bez vojenské síly USA, a to zvláště pokud jde o zpravodajské informace, prostředky komunikace a velení, použití leteckých sil, strategickou leteckou přepravu, logistickou podporu atd. To prokázalo vojenskou nezpůsobilost Evropy a Evropské unie vést takové operace. A posílilo dominantní postavení USA v NATO, což je v rozporu se zájmy některých evropských členských zemí Aliance, a vedlo k většímu úsilí o další rozvoj EBOP.

Evropa je vojensky slabá i přesto, že dává na obranu dvě třetiny amerického rozpočtu. Všechny země EU vydávají nyní ročně 156 miliard dolarů, nejvíce to bylo v roce 1985, kdy vojenské rozpočty činily 216 miliard dolarů, USA vydávaly v osmdesátých letech cca 300 miliard dolarů, nyní 288 miliard dolarů. Ačkoli evropské země NATO mají dva milióny vojáků, těžko dávaly dohromady čtyřicetitisícový kontingent do Kosova, tedy 2 % stavů. Je to nejen pro roztržitost vojenského potenciálu, slabou vzájemnou spolupráci, ale zvláště proto, že vojenské reformy a transformace armád postupují pomalu, jsou stále udržovány jako obranné síly proti pozemnímu útoku bývalého Sovětského svazu, tedy proti přece jen jinému Rusku, které nejen buduje základy demokracie jako v ostatních východoevropských zemích, ale svůj účinný útočný potenciál dávno už v podstatě ztratil, navíc je oslaben o východoevropské satelity, z nichž některé země jsou dokonce členy Aliance.

Evropská rada se pro všechny tyto okolnosti proto na svém červnovém zasedání roku 1999 v Kolíně nad Rýnem rozhodla převzít Západoevropskou skupinu pro vyzbrojování (WEAG), Výzkumný ústav pro bezpečnost v Paříži a Satelitní středisko v Torrejónu. V prosinci 1999 pak bylo v Helsinkách přijato rozhodnutí vybudovat efektivní vojenské kapacity pro řešení budoucích krizových situací, konkrétně 15 plně samostatných a soběstačných brigád v počtu 50 000 až 60 000 vojáků schopných rozmístit se do dvou měsíců, jednotlivé součásti pak ještě dříve. Měly by být schopné operovat a udržet se v určeném prostoru jeden rok, dokud akce neskončí nebo budou vystřídány. Předpokládá se proto, že síly budou ve skutečnosti trojnásobné (příprava, nasazení, relaxace), v optimálním případě pětinasobné (třífázový proces devastuje potenciál vojáků a vede k negativním sociálním důsledkům, např. rozpadu rodin ap.), než je základní kapacita patnácti brigád. Spolu s tím se předpokládá posílení evropského zbrojního průmyslu.

Při budování evropské obrany jde především o iniciativu Velké Británie, ke které se připojila Francie při jednání v St. Malo prosinci 1998. Tedy o prestiž dvou velmocí, která ve stínu dvou supervelmocí v bipolárním věku upadala. Německo, jako jejich nejsilnější partner, spíše tiše souhlasí, není schopno se aktivněji připojit, je oslabeno obrovskými náklady sjednocení, že muselo dokonce snížit vojenský rozpočet na 1,4 % HDP.

Tváří v tvář nesmírnému technologickému rozvoji v oblasti zbraňových systémů je zjevná potřeba modernizovat evropský vojenský potenciál. Na tom mají pochopitelně komerční zájem Spojené státy jako největší exportér zbraňových systémů. Přezbrojování by se však mělo dít především v rámci Aliance, ne v paralelních strukturách, jakkoli vzájemně provázaných.

A také v souladu s evropskými bezpečnostními zájmy, které přes pokračující globalizaci jsou především v samotné Evropě.

K organizačnímu zajištění EBOP bylo rozhodnuto:

1. Pravidelně svolávat General Affair Council (GAC), tj. Radu pro všeobecné záležitosti, včetně účasti ministrů obrany členských zemí.
2. Svolávat Political and Security Committee (PSC), tj. Politický a bezpečnostní výbor složený z velvyslanců jako představitelů členských zemí.
3. Utvořit European Union Military Committee (EUMC), tj. Vojenský výbor Evropské unie složený z náčelníků generálních štábů členských zemí, kteří budou při řešení běžné agendy zastupováni svými zástupci (MILREP).
4. Vytvořit European Union Military Staff (EUMS), tj. Vojenský štáb Evropské unie, který bude působit v Evropské radě a zpracovávat vojenská stanoviska a příslušná doporučení konkrétním politickým orgánům EU pro řízení případných vojenských operací v rámci EU.

Jde tedy o obdobnou strukturu, jaká se osvědčila v Severoatlantické alianci.

Koncem roku 2000 bylo možno konstatovat, že za francouzského předsednictví formování EBOP příliš nepokročilo. Proto pro švédské předsednictví Evropská rada uložila na summitu v Göteborgu předložit průběžnou zprávu o posilování EBOP zaměřenou zejména na následující oblasti:

- hlavním cílem je co nejrychlejší plná funkčnost a operativnost všech orgánů a mechanismů EBOP, nejpozději však do konce roku 2001,
- přijmout nezbytná opatření k praktickému ověření navrhovaných struktur a procedur krizového řízení EU,
- pokračovat v rozvoji vzájemné spolupráce EU - NATO směřující k uzavření rámcové dohody o konzultačních mechanismech,
- pokračovat v posilování vojenských kapacit EU na základě závěrů plánovací konference k EHG a přijatého ověřovacího mechanismu budování EHG,
- pokračovat v budování civilních kapacit krizového řízení EU, zejména plánování a řízení policejních operací, definovat modalitty příspěvků pro budování policejních kapacit EU včetně vypracování dalších konkrétních cílů,
- zahájit a prohlubovat spolupráci s „třetími“ zeměmi na základě konzultačních mechanismů schválených Evropskou radou, předložit návrh na zapojení „třetích“ zemí do civilního krizového řízení EU,
- začlenit dohodnuté vhodné prvky ZEU do struktur EU,
- navrhnout vhodné modalitty spolupráce EU s OSN v oblasti krizového řízení,
- navrhnout opatření ke zlepšení soudržnosti a účinnosti působení EU v prevenci konfliktů.

Půjde tedy ve srovnání s francouzským předsednictvím o posílení nevojenských aktivit EBOP.

3. 2. Reakce na evropskou bezpečnostní a obrannou politiku

Za pozornost stojí zvláště reakce dvou ústavů, které se speciálně problematikou bezpečnostní politiky zabývají - Ústavu strategických studií Vojenské akademie v Brně a publikace vydané Ústavem mezinárodních vztahů. A dále pak některé reakce Spojených států.

3. 2. 1. Názor Ústavu strategických studií

Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně ve svých pracích [1] vychází ze závěrů prognostické studie Evropa 2010 a pokud jde o Západoevropskou unii integrující se do Evropské unie, tak předpokládá, že zhruba v době našeho členství v roce 2003 bude tato organizace schopna rychle rozmístit a udržovat vojenské síly v operacích v rozsahu sboru, tj. 15 brigád nebo cca 50-60 tisíc osob, cca 400 letadel a 100 lodí. Tyto síly mají být vojensky soběstačné a členské státy budou schopné tyto jednotky poskytnout a plně rozmístit do 60 dnů, vyslat je až do vzdálenosti čtyř tisíc kilometrů a udržet je minimálně po dobu jednoho roku. Velením byl pověřen generálporučík Bundeswehru Klaus Schuwirth. Jednotky se mohou podílet pouze na tzv. petersberských misích, tzn. předejít použití vojenské síly ozbrojenému konfliktu, udržet příměří a zajistit humanitární pomoc (peacekeeping a peacemaking).

3. 2. 2. Názory prezentované Ústavem mezinárodních vztahů a jeho spolupracovníky

Ústav mezinárodních vztahů prezentoval názory svých pracovníků a spolupracovníků v publikaci **Česká republika a Evropská bezpečnostní a obranná politika** [2].

Radek Khol v úvodu konstatuje: „*Společná evropská politika v oblasti bezpečnosti a obrany se vymyká svým rychlým zrodem na konci 90. let tradičnímu evolučnímu procesu evropské integrace. Pro řadu politiků se jistě stalo rychlé začlenění této dimenze pod křídla EU téměř revolučním činem.*“ Kdo se alespoň trochu seznámil s nekonečnými spory trvajících desítky let v Evropském obranném společenství a v Západoevropské unii (ZEU) o evropské bezpečnostní a obranné identitě a posléze politice, musí mu dát za pravdu. Integrace ZEU do EU se tak stala po maastrichtské smlouvě, petersberských úkolech, a zvláště amsterodamském smlouvě, zákonitým objektivním řešením.

Hana Hubáčková tápání kolem EBOP přisuzuje přirozeným okolnostem každého zásadnějšího koncepčního multilaterálního jednání, v němž se střetá řada neshodných národních zájmů. Považuje ji však za významnou podporu společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie vojenskými a zároveň i civilními kapacitami pro zvládání krizových situací. Za klíčové momenty považuje jednání v St. Malo (1998) iniciované Velkou Británií a Francií, poté summit NATO ve Washingtonu posvěcující možnost výstavby bezpečnostních sil i mimo Alianci, dále summit EU v Helsinkách (1999) potvrzující EBOP jako součást svého druhého pilíře a konečně summit EU v Nice, který rozhodl o budování příslušných institucionálních struktur. A právě toto poslední rozhodnutí se stalo a ještě dlouho bude jablkem sváru. Není totiž dostatečně přesvědčivé, zda budovat vlastní řídicí a velící struktury, je-li zároveň možné využít již existující v podstatě identické struktury Aliance.

Co racionálního a logického opravňuje k takovému kroku? Jenom emancipační proces oddělující Evropu v závislosti na Spojených státech? Nebylo lepší koordinovat efektivněji

výstavbu evropských ozbrojených sil, zajistit společnou zbrojní výrobu a postupně integrovat vojska?

Takový postup lze v záměrech tušit, přesto se však do popředí dostává ustavení evropské armády jako relativně samostatné ozbrojené struktury typu rychlé reakce k řešení petersberských úkolů. Ani fakt, že mají být za švédského předsednictví budovány civilní kapacity pro krizový management k řešení rozpadlých státních struktur postižených zemí v tom nic nemění, mohly být vytvářeny v rámci a ve strukturách Aliance a podle potřeby využity pro řešení vyložené evropských záležitostí. Navíc je nutné budovat základy pro konzultační a kooperační vztahy mezi EBOP a NATO. Nelze se divit, že se s tím Aliance není schopna zatím vyrovnat. Pokud se česká diplomacie a Česká republika rozhodly podporovat EBOP, musí si přesně ujasnit, jak komplementární má být k existenci struktur NATO, aby tím zároveň posílila Alianci, ne její fungování zatížila vytvářením dalších politických, řídicích a velících struktur. Přitom nejde jen o eventuální organizační duplicity, ale existenci samostatných struktur vůbec. A to i přesto, že budou absolutně redukovány funkce Západoevropské unie (ZEU), aniž by ovšem zcela zanikla.

3. 2. 3. Reakce západních států

Rozhodující jsou především postoje Spojených států, které s EBOP souhlasí za předpokladu, že nenaruší NATO a bude schopna fungovat až do okamžiku, než bude potřebný zásah Spojených států a Kanady.

Náměstek ministra zahraničí v Clintonově vládě Strob Talbott dne 4. 10. 1999 přímo řekl: „Pokud jde o ESDI, připomenu nejdříve jasné, nedvojsmyslné vymezení americké politiky. Je to politika podpory: USA jsou pro ESDI. Je v našem zájmu, aby se Evropa dokázala efektivně vypořádávat s ohroženími evropské bezpečnosti dřív, než si tato ohrožení vynutí bojovou účast Spojených států. Tak, jak se ESDI mění postupně z koncepce v realitu, bude se naše podpora řídit odpověďmi na dvě otázky: za prvé, bude tato podpora fungovat? Dokáže to, co dokázat má? Za druhé, pomůže udržet Alianci - tj. celou Alianci, její evropskou i neevropskou část, EU i to, co je vně EU - pohromadě? Nepřáli bychom si vidět ESDI, která se nejprve zrodí v rámci NATO, pak však z NATO vyroste a nakonec se NATO odcizí, protože to bylo vedlo k ESDI, která zpočátku NATO duplikuje, pak by však mohla případně i NATO konkurovat. To je samozřejmě problém dlouhodobý. NATO je však koneckonců o tom, co je dlouhodobé, a o tom je i tato konference.“ [3]

Podobné obavy jako S. Talbott sdílí po summitu EU v Nice znamenajícím výrazný posun v EBOP i Edward N. Luttwack: „Jedním z hlavních principů americké zahraniční politiky je prosazování a podpora veškerého úsilí vedoucího k vyšší integraci Evropské unie. Pokud by následkem takového úsilí mohlo dojít k poškození zájmů USA, snaží se Spojené státy o revizi detailů, aniž by se stavěly proti konkrétní iniciativě jako celku.“ [4]

Takovými „detaily“ se nejspíš myslí např. některé extrémnější názory, aby tzv. evropská obranná iniciativa nahradila NATO a Evropa by se tak zbavila americké hegemonie. Ambivalentní jsou i postoje Američanů k možnému vytvoření Spojených států evropských. V této souvislosti se objevuje i myšlenka, že budoucí NATO by tvořily Spojené státy, Kanada a Evropská unie, resp. Spojené státy evropské.

Spojené státy se však zároveň obávají, aby nevznikly jen nové organizační struktury na úkor vojenských kapacit, tj. Američany prosazovaného posílení obranných schopností (DCI). To je pro ně z hlediska přechodu od koalice organizované pro kolektivní obranu proti definovanému

nepříteli podle článku 5 Severoatlantické smlouvy ke koalici zároveň odpovídající i za kolektivní bezpečnost, tj. operacemi mimo článek 5, rozhodující. Varování má objektivní základ. Ačkoli se vojenský potenciál NATO snížil za posledních patnáct let na polovinu, administrativní aparát zůstal v podstatě stejný.

Podobné reakce se objevily i ve Velké Británii. Např. Margaret Thatcherová řekla: „*Je to kus monumentálního šílenství, které ohrožuje naši bezpečnost kvůli tomu, aby byla uspokojena politická ješitnost*“ [5]. Musel na to reagovat premiér Tony Blair: „*Je vyloučené, aby britské jednotky ovládala jakákoli zahraniční vláda ... Budeme se na nich podílet (na silách rychlé reakce - pozn. autora) přesně tak, jako se podílíme na misích OSN, na misích NATO a na misích Commonwealthu. Když budeme válčit, bude to prostřednictvím NATO.*“ [6]

Ačkoli USA z mnoha důvodů s evropskou iniciativou souhlasí, M. Albrightová přesto v článku ve Financial Times varovala, že tím může dojít k oslabení transatlantické strategické vazby, ke zdvojování řídicích struktur a k jisté diskriminaci členů NATO, kteří nejsou dosud v Evropské unii (Česká republika, Island, Maďarsko, Norsko, Polsko, Turecko). Třetí nebezpečí se zdá nejsnáze překonatelné, druhé těžko a pokud jde o první, zdá se, že Evropa se částečně obává toho, že by se bezpečnostní zájem USA mohl orientovat více na jiné geostrategické oblasti. To se však nevyřeší evropskou obrannou identitou.

Dost těžko obstojí jejich širší determinace, jak se např. snaží přesvědčit Radek Khol: „*Evropané zřejmě nemohou a nechtějí dublovat roli Spojených států jako globální mocnosti, ale musí být schopni dosáhnout svou „vojenskou paží“ do širšího okolí Evropy - od severní Afriky přes Blízký východ a Perský záliv, po Kavkaz, střední Asii a Pobaltí.*“ [7]

Jistě, mnohé z toho patří do sféry evropských zájmů, ale proč třeba Perský záliv či střední Asie? Asi bychom se skutečně měli zamyslet nad charakterem našich misí, nejen zbytečně nevydávat prostředky, ale především zda nejsou navíc kontraproduktivní, což je mnohdy více než pravděpodobné.

Cíl stanovil v říjnu m. r. ve Štrasburku Jacques Chirac: „*Nastala doba, aby se Evropská unie vybavila institucionálními nástroji a vojenskými schopnostmi, jež by jí umožnily zasahovat vždy, když to bude nezbytné, a to jak v rámci Aliance, tak i samostatně.*“ [8] Každého napadne, když je to možné v rámci NATO, proč je to třeba paralelními strukturami zajišťovat i jinak? Jen pro posílení velmocenského statusu některých zemí či dokonce samotných vojáků? A to i za cenu mnohého dublování? Francouzský ministr obrany Alain Richard to řekl jasně: „*...velení v ní (v Alianci - pozn. autora) přísluší americkým vojenským činitelům a ti, jak známo, mají ve věcech války specifický způsob myšlení.*“ [9]. A není potom snadnější zajistit pro evropské vojenské činitele lepší postavení v Alianci než dosud? Řečeno aliančním jazykem to znamená posílit evropský pilíř NATO a dosáhnout politickou rovnováhu v Alianci. Opět se nezdá, že by k tomu nejlepší cestou bylo vytváření paralelních ozbrojených sil.

Je zajímavé, že podobná rozhodnutí se přijímají v situaci, kdy v podstatě kromě jistých organizačních předpokladů zcela stagnuje Pakt stability pro rozvoj Balkánu. Američané reagovali svérázně: My jsem bombardovali, vy budujte! A Evropa se místo peněz na překonání balkánské krize raději vydá na jakkoli potřebnou další modernizaci svých armád? I za cenu nových balkánských konfliktů?

O složitosti evropské společné zahraniční a obranné politiky (CPSF) svědčí názory Charlese Granta, ředitele londýnského Střediska pro reformu Evropy a zároveň poradce britského premiéra Tonyho Blaira, který navštívil začátkem února 2001 Prahu [10]. Reprezentoval tu

britské názory na bezpečnostní otázky a do jisté míry i signalizoval, s čím přijede koncem měsíce do Prahy generální tajemník Severoatlantické aliance George Robertson.

Charles Grant se domnívá, že CPSF představuje složitou historickou změnu, která nemůže neovlivnit základy Evropské unie. To je determinováno tím, že EU se dosud věnovala převážně ekonomickým otázkám, tj. celní unii, jednotnému trhu a jednotné měně. Nyní je na pořadu, nejspíš jako důsledek a poučení z balkánské krize, společná zahraniční a bezpečnostní politika, což je podle obecného mínění složitější nejen pro odlišnost dosavadní zkušenosti, ale i změnu kultury vzájemných vztahů.

Je tomu tak proto, že rozšíření působnosti EU vyžaduje vytvořit i nové instituce, a to zvláště ve vojenské oblasti, se kterými nemá EU zkušenosti. Ch. Grant se navíc domnívá, že bojeschopnost amerických vojenských sil je oproti evropským zhruba desetinásobná. Zdá se to být přehnaný odhad, podle očitých svědků tento odhad byl řečen jen tak mimochodem. Nejspíš je hodnota evropských ozbrojených sil členských zemí NATO cca čtvrtinová. I tak je třeba říci, že využití prostředků je málo efektivní a nedá se proto říci, že evropské výdaje by byly nedostatečné, jsou jen nevhodně vynakládány. Už analýzy využití vojenského potenciálu při leteckém bombardování Jugoslávie prokázaly, že evropské vojenské síly jsou sice poměrně rozsáhlé, ale jejich využití blokuje problémy v komunikaci, spojení atd. Nejen východoevropské země se nedokázaly zbavit přebytku zbraňových systémů pro útočné operace, ale i západní státy zase naopak nadále drží obranné systémy, zvláště Německo. Přitom je zjevné, že s vysokou pravděpodobností již nikdy nedojde k vojenským operacím, které byly typické pro druhou světovou válku, tj. k ofenzívám na široké frontě. Stejně tak se ve druhé světové válce neopakovaly typické poziciční operace. Evropa má pokud jde o výši vojenských výdajů výhodu v tom, že může spoléhat na americký raketojaderný potenciál a věnovat se především jednotkám rychlé reakce a nenákladné teritoriální obraně chránící plošně především záložníky prostory jednotlivých evropských zemí.

Ukazuje se, že Velká Británie, Francie a Německo si v poslední době pokud jde o tuto vojenskou reformu začínají rozumět. Americké názory na evropskou obranu se stále vyvíjejí (viz např. negativní postoj bývalého náměstka ministra obrany Jacka Kramera při ložské návštěvě Prahy), ale lze předpokládat, že nový státní tajemník v ministerstvu zahraničních věcí USA Colin Powell i poradkyně prezidenta George W. Bushe pro bezpečnostní otázky Condoleezza Riceová se k ní postaví pozitivně. Jisté potíže lze očekávat u amerického ministra obrany Donalda Rumsfelda.

Objektivně je to determinováno predikcí bezpečnostních rizik a ohrožení, které se nacházejí mimo Evropu (kromě Ruska, Číny, Severní Koreje, Iráku, Íránu, Pákistánu aj., také Indie, Brazílie, Mexiko a Turecko), což zákonitě vede USA odpoutávat se od stále více prosperující Evropy, která tak má předpoklady se stále více postarat o vlastní bezpečnost, než tomu bylo před první i druhou světovou válkou, kdy evropská bezpečnost byla ohrožena zevnitř (zvláště z Německa, ale i z Rakousko-Uherska v případě první a Itálie v případě druhé světové války).

Rozhodující pro vztahy Spojených států a Evropy bude pravděpodobně propojení mezi CFSF a americkou Národní raketovou obranou (NMD). Problém spočívá v tom, že Američané nejsou zcela přesvědčeni o potřebnosti CFSF a Evropané pak o účelnosti NMD. Ch. Grant z toho vyvozuje závěr: Evropané budou muset tolerovat NMD a Američané zase CFSF. Toto doporučení však není tak jednoznačné, jak by se na první pohled zdálo. Jsou tu totiž i jiní, zvláště Rusko, které v NMD stejně jako Čína vidí své ohrožení a reakce na to by mohla vést

k dalšímu kolu světového zbrojení. Nedohodnou-li se Američané s Rusy a USA budou budovat NMD, může se stát, že Evropa může i podporovat Rusko. Navíc hrozí, že Rusové se pod touto hrozbou budou sbližovat nejen s Čínou, ale i s Indií, což by v budoucnosti mohl být velmi nebezpečný mocenský blok. I když by pravděpodobně šlo jen o bilaterální spojení Rusko - Čína a Rusko - Indie, protože vztahy mezi Čínou a Indií jsou stále napjaté, a to zvláště kvůli Tibetu.

Prezident George W. Bush je však rozhodnut vybudovat nový protiraketový jaderný deštník proti nepřátelským jaderným hlavicím, jak to slíbil ve svém prvním vystoupení věnovaném národní bezpečnosti Spojených států americkým občanům: „*Amerika musí zajistit svou obranu před útokem balistických raket a technicky vyspělých teroristů. Ať Amerika působí kdekoli ve světě, naše zásady musejí být jisté, naše záměry nade všechny pochyby, naše síla neohrožitelná.*“ [11] Bush má však proti sobě skeptickou Evropu a ostatní velmoci, ale i významné politiky Demokratické strany, kteří mu vyčítají nespolehlivost, zbytečně vysoké finanční náklady a koncepční nejasnost. Ministr zahraničních věcí Colin Powell proto zároveň uvedl, že Bushova vláda bude nový protiraketový systém konzultovat se spojenci a s Ruskem a s Čínou, ale „*nenechá se od něho odradit, pokud se tato technika osvědčí*“. [12] Je však známo, že vybudování takového systému zakazuje sovětsko-americká smlouva o omezení systémů protiraketové obrany již z roku 1972.

G. W. Bush vyzval evropské členské státy NATO, aby uznaly, že pro udržení míru ve světě je třeba zavést nové technologie, což si i vyžaduje novou strategii - především kosmického protiraketového štítu: „*Cílem USA je ovládnout nové technologie, které podpoří novou strategii. Nově budovaná obrana nás musí chránit všechny,*“ prohlásil na základně Aliance v Norfolku. „*Amerika ví, že aby uspěla, musí spolupracovat se svými spojenci. Vyhráli jsme studenou válku, protože jsme postupovali jednotně, sledovali společné plány a měli společné technologie. Všichni společně čelíme budoucím hrozbám... V diplomacii, technologii, raketové obraně, potírání válek, především však v jejich předcházení, musíme být jednotní.*“ [13]

NMD se stává náplní bilaterálních jednání i jiných zemí než USA. Např. německý ministr zahraničí Joschka Fischer po návštěvě Moskvy v polovině února 2001 po jednání s rezortním kolegou Igorem Ivanovem usoudil, že Rusko ve sporu o NMD chce jít spíše cestou kooperace než konfrontace. Proto odmítl Fischerovu roli v této záležitosti: „*Rusko a USA nepotřebují žádného zprostředkovatele*“ [14].

Jak se ukázalo, USA cítí odpovědnost ochránit sebe a své spojence před rizikem případného raketového útoku ze třetích zemí, zároveň však chtějí nejen se spojenci, ale i s Ruskem a Čínou konzultovat technologie, pro něž se rozhodnou. Uvedl to na setkání ministrů zahraničí členských zemí NATO 27. února 2001 v Bruselu státní tajemník USA Colin Powell [15]. C. Powell zároveň upozornil, že vytváření evropské obranné identity musí posílit evropský pilíř NATO. Má proto probíhat uvnitř Aliance.

Je zjevné, že vzhledem k vynaloženým vojenským výdajům mohou evropské členské země Aliance dosáhnout vyššího bezpečnostního a obranného efektu než dosud. Gilles Andréani (bývalý vedoucí plánovacího odboru ministerstva zahraničí), Christoph Bertram, ředitel Nadace pro vědu a politiku v Německu, a Charles Grant, ředitel střediska pro evropskou reformu, společně napsali: „*Díky lepším možnostem a schopnostem Evropy by Amerika mohla svěřit mnohé neklidné situace v Evropě a jejím okolí do péče svých spojenců. Stane-li se navíc otázka obrany součástí neformálního legislativního souboru, který musí přijmout země ucházející se o vstup do EU, omezí se tak tlak na rozšiřování NATO*“ [16].

Vrací se tak již starší myšlenka, že pro bezpečnost země v Evropě je dostatečnou zárukou členství v Evropské unii, navíc v blízké budoucnosti posílenou relativně samostatnou vojenskou silou. Uvedení bezpečnostní odborníci doporučují:

- ❑ *Sloučení funkcí Chrise Pattersona, komisaře pro vnější vztahy, a Javieru Solany, vysokého představitele pro zahraniční politiku, aby Evropská unie hovořila jedním hlasem.*
 - ❑ *Přidělení vyšších pravomocí výboru pro politiku a bezpečnost, aby se přiblížila mezivládní a komunitární stránka zahraniční politiky.*
 - ❑ *Stanovení celoevropského cíle pro národní bezpečnostní rozpočty, který by země EU zavazoval vynakládat nejméně 2 % HDP na obranu a 25 procent jejich bezpečnostních rozpočtů na zbrojení a výzkum.*
 - ❑ *Vytvoření zvláštního obranného rozpočtu EU, z něhož by se financovaly společné akce, potenciál a zbrojní programy.*
 - ❑ *Ustavení kontrolní skupiny se sídlem v sekretariátu Rady ministrů, jejímž cílem by bylo koordinovat skupinový tlak na vlády, aby vylepšovaly svůj vojenský potenciál.*
 - ❑ *Schopnost budovat koalice, tlačit na vlády, aby plnily termíny, vytvářet podporu nebo brát na sebe vinu za neúspěchy musí vycházet z tradičního zdroje vůdcovství, z národního státu.*
- [17]

Tuto vůdčí roli by na sebe měly vzít Velká Británie, Francie a Německo.

3. 3. Národní zájmy a integrace

V procesu evropské integrace, a to jak pokud jde o členství v Severoatlantické alianci, tak v Evropské unii se zákonitě dostává do popředí problém národních zájmů. Přitom lze dost těžko rozpoznat, co je národní zájem a státní zájem, v konkrétním případě český národní zájem a zájmy českého státu. Při konfrontaci se zájmy západních států, zejména anglosaského světa, už první problém spočívá v tom, že angličtina tak výrazně jako čeština nediferencuje či nerozlišuje pojmy *národ* a *stát*, ačkoli je zřejmé, že tento rozdíl evidentně existuje. Už proto, že národ je historicky vzniklou pospolitostí lidí s mnoha společnými znaky, kdežto stát je politickou institucí s funkcí spravovat na přesně vymezeném území veřejné zájmy, zajišťovat bezpečnost jeho obyvatel ad. Také dobře víme, že státní zájmy v totalitním či autokratickém státě mohou být a většinou jsou odlišné od zájmů rozličných občanů, resp. obyvatel, tj. národních zájmů. Stejně tak pokud jde o národní stát nebo multietnickou společnost. Obecně lze říci, že státní zájem je prezentován jistým přesně nebo méně přesně definovaným souborem strategických cílů odrážejících historickou zkušenost, základní potřeby, geopolitické a mezinárodní postavení, spojenecké svazky, konkrétní mezinárodněpolitickou situaci, bezpečnostní hrozby a z nich vyplývající rizika, schopnost tuto situaci analyzovat a přijmout adekvátní rozhodnutí. Na druhé straně je ve stále globalizující se společnosti patrné, že rozvoj demokracie a dosažení větší míry spravedlnosti ve stále se diferencujícím světě je možný pouze v rámci společné a pozitivně orientované evropské politiky včetně jejich bezpečnostních a obranných aspektů. Globalizace tedy vyžaduje stále užší sepjetí národních států s obecnější, tj. evropskou a světovou politikou, demokracií a integračními tendencemi. Činnost Evropské unie proto nelze spojovat pouze se společným trhem. Redukce pouze na tuto její jakkoli důležitou funkci by byla kontraproduktivní. Navíc ve vztahu k Evropské unii sledujeme především bezpečnostní a obrannou politiku.

Náměstek ministra zahraničních věcí Spojených států Strob Talbott ve svém vystoupení na konferenci o budoucnosti NATO v Londýně dne 7. 10. 1999 mj. v této souvislosti řekl: „... v Evropě nelze na prahu 21. století vedením jednotlivých států dovolit, aby definovala národní zájmy nebo národní identitu způsobem, jenž ohrožuje mezinárodní mír a vede ke zločinům proti lidskosti“ [18]. Zároveň v této souvislosti s Kosovem na adresu evropských členských zemí Severoatlantické aliance varoval: „Mnoho Američanů říká: Už nikdy by Spojené státy neměly na sebe brát lví podíl na riskantních misích v rámci operace NATO a platit zdaleka největší účet. Mnoho lidí v mé zemi včetně kongresmanů se obává, že při nějaké příští krizi v Evropě by vzhledem ke konkurujícím závazkům, které má náš stát v Perském zálivu, na Korejském poloostrově a jinde ve světě, byla podobná převaha amerického personálu, palebné síly, materiálu a zdrojů politicky a vojensky neudržitelná.“ [19] Přehlédneme-li kromě plnění spojeneckých závazků a snahu řešit bezpečnostní problémy ve světě jiné reality, např. zájem USA ověřit si akceschopnost a bojeschopnost amerických vojenských sil v nové situaci, spotřebovat stárnoucí materiál, munici ap., pak je pravděpodobně jedním z důsledků této pokosovské situace strategické rozhodnutí USA snížit schopnost zasáhnout v regionálních konfliktech paralelně ze dvou na jednom místě a to ve prospěch vynaložení zdrojů na protiraketovou obranu.

Talbott zároveň konstatoval: „Zdá se, že mnozí Evropané jsou rozhodnutí nikdy nepocítit, že jsou Spojenými státy tolik ovládáni, jak se cítili být za událostí v Kosovu nebo - dejme tomu - v Bosně. Během příští krize, ať jakákoli a ať k ní dojde kdekoli a kdykoli, chtějí naši spojenci mluvit do vedení operací víceméně úměrně politickému břemeni, které při podpoře války musí vést. Přinejmenším není nikdo, na této straně Atlantiku nebo na oné, spokojen se současným stavem. A mimochodem: nebylo zapotřebí Kosova, aby Američané i Evropané poznali, že v atlantickém vztahu existuje asymetrie. To je nežádoucí a nezdravé. Musíme nalézt způsob, jak naše role uvést do nové rovnováhy.“ [20] Bylo tedy řečeno naprosto otevřeně, o čem šlo i desítky let předtím, minimálně pak ve vyhraněnější podobě v osmdesátých a v devadesátých letech.

Talbott definoval tři problémy k řešení:

1. Z vojenského hlediska vztah ESDI (evropské bezpečnostní a obranné identity) a DCI (iniciativy k posílení obranného potenciálu). „Je v našem zájmu, aby se Evropa dokázala efektivně vypořádat s ohrožením evropské bezpečnosti dřív, než si tato ohrožení vynutí účast Spojených států ... V tomto duchu jsme rozšířili zastoupení Evropy v nové struktuře velení NATO. Podporujeme, aby Evropané veleli operacím tam, kde evropské síly na zemi převažují, čehož je KFOR nejviditelnějším příkladem. Zavázali jsme se rovněž podporovat operace vedení EU zpřístupněním přepravních, výzvědných a logistických zařízení NATO.“ [21]
2. Z ekonomického a komerčního hlediska rozšíření spolupráce v obranném průmyslu. „Rozhodně musíme nalézt způsob, jak společně vyvíjet nové technologie a jak z nich mít společně prospěch.“ [22]
3. Z politického hlediska dosáhnout zvýšeného úsilí všech struktur a organizací západního společenství včetně Evropské unie k pozitivní stabilizaci postkomunistického Východu. „Pozorujeme-li my, Američané, co se pod záštitou EU děje, jednou z věcí, které nejvíce obdivujeme, je to, jak starý systém národních států ustupuje novému systému, v němž se státy cítí ve své identitě a uprostřed svých sousedů natolik bezpečně, že mohou dělat ctnost ze své vzájemné závislosti. Vestfálské a versailleské smlouvy zřejmě ustupují smlouvě maastrichtské a amsterodamské. Tam, kde se hranice staly překážkou efektivní a prosperity, např. v obchodních aktivitách a měnové politice, světuje velká část Evropy pravomoc nadná-

rodním orgánům. Jinde, jde o komunitární identitu a citlivé věci, jakými jsou například jazyk a vzdělávání, přenášejí ústřední vlády pravomoci na orgány míst“ [23].

Všechna tato fakta svědčí o potřebě uvažovat obecněji o *charakteru evropské integrace*. A to z prostého důvodu, že jsme nejen vstoupili do NATO, ale usilujeme i o členství v Evropské unii. Nemluvě o tom, že bychom o tom měli přemýšlet vzhledem ke svému geopolitickému postavení v tak frekventované střední Evropě i bez tohoto úsilí. Někteří autoři uvažují o budoucí sjednocené Evropě jako o první postimperiální demokracii, v níž má jít o společnost v *novém smyslu* demokratickou, *novodemokratickou*, spojenou s úsilím o perspektivu celoevropské demokracie se sociálním a ekologickým rozměrem, která respektuje v tomto společenství národní identity. Národní stát nemá být likvidován, ale transformován v demokratickém smyslu v podstatně zralejší kulturně politický tvar. Ten se však odlišuje od nacionálně konzervativních a euroskeptických tendencí představitelů partikulárních nacionálních zájmů a obranářských či přímo xenofobních postojů [24]. Jiní hovoří ještě jasněji, aby se Evropa stala první postnacionální postimperiální demokracií, první skutečnou *demokratickou* a *humanisticky* orientovanou velmocí, která svou vahou změní trvale neudržitelný vývoj spojený s rozpory imperiální éry lidstva a povede k postupnému vyrovnávání úrovně zemí a regionů [25].

3. 4. Postoje České republiky

O potřebnosti evropské bezpečnostní a obranné politiky se v České republice příliš nediskutuje nejen v odborných kruzích, nemluvě již o občanské veřejnosti. Česká republika se však k jejímu záměru EBOP oficiálně staví kladně a patří mezi šest přidružených členů, které jsou členy Severoatlantické aliance, ale nejsou ještě v Evropské unii. Proti přidružení těchto zemí byla zpočátku Francie, která chtěla, aby o formování vojenských sil EU jednaly jen její členské státy. S přispěním české a norské aktivity za podpory USA se situace změnila a v EBOP mají slovo i nečlenské země Unie. Mezi staré členy NATO patří Turecko, Norsko a Island, mezi nové tři postkomunistické střeoevropské země kromě České republiky i Polsko a Maďarsko. Přitom právě tyto tři poslední země aspirují na plné členství v Evropské unii a mají s ní zvláštní vztahy na základě svých asociačních dohod. Norsko a Island o členství neusilují, Turecko má s přijetím vážné potíže pro nedodržování lidských práv v zemi. Všechny uvedené země jsou však připraveny podpořit EBOP. Konzultace s nimi jsou za účasti zástupců patnácti členských zemí EU a specialistů ze šesti přidružených zemí dvakrát do roka.

Česká republika chce pro evropské vojenské síly vyčlenit část českého vojenského kontingentu určeného pro Severoatlantickou alianci s prioritou určené pro NATO. To znamená, pokud by se nerozhodla zasáhnout Aliance, byly by k dispozici Evropské unii. Předpokládá se především vyčlenění samostatného mechanizovaného praporu o síle cca 500 až 600 vojáků se schopností zasazení do 60 dnů, resp. jisté části i do 30 dnů se zajištěním trojnásobné rotace. Dále se počítá s vyčleněním vrtulníkového roje, polní nemocnice, roty speciálních sil, roty protichemické ochrany a humanitárního centra o celkovém počtu cca 100 lidí. O možnosti vyčlenit policejní jednotku pro plánované policejní síly EU se zatím nejednalo, ale s vysokou pravděpodobností k tomu dojde.

Podobně jako Česká republika postupovalo i Slovensko, které dalo k dispozici mechanizovanou rotu, čtyři dopravní vrtulníky, odminovací a ženijní jednotku a mobilní polní nemocnici. Polsko ze svých sil určených pro NATO nabídlo EU rámcovou brigádu, tři plavidla a menší

leteckou jednotku. Maďarsko sice nabídlo jen čtyři sta mužů, tj. obrněný prapor a baterii raket Mistral, ale nejsou údajně ve strukturách NATO.

Pokračování, literatura je u 2. části

Poznámky:

- [1] Frank, L.: Rizika a ohrožení bezpečnosti ČR v letech 2004-2015. In: Východiska pro výstavbu ozbrojených sil České republiky v letech 2004-2015. Ústav strategických studií. Brno 2000.
- [2] Česká republika a Evropská bezpečnostní a obranná politika. Editor Radek Khol. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2001.
- [3] Talbott, S.: Vystoupení v RUSI dne 4. 10. 1999. Podobně uvažuje i odstupující ministr obrany William S. Cohen: „Je potěšitelné, že se na loňském vrcholném zasedání ve Washingtonu k 50. výročí aliance zavázala tyto rozdíly vyrovnat. Bohužel však nebyl od té doby zaznamenán žádný velký pokrok. Ve chvíli, kdy se Spojené státy odhodlaly k největšímu dlouhodobému zvýšení obranného rozpočtu za posledních patnáct let, ohlásili někteří spojenci jen mírné zvýšení. Jiní pouze udržují výdaje v dosavadní výši nebo dokonce investice do obrany snižují.“ (Cohen, W. S.: V sázce je bezpečnost světa. Orientace, příloha Lidových novin 20. 1. 2001, str. 20.)
- [4] Luttwack, E. N.: Potíže s evropskou obranou. MF DNES 12. 12. 2000.
- [5] Zavadil, P.: Rodí se evropská armáda. Lidové noviny 9. 12. 2000. Příloha Orientace s. 19.
- [6] Tamtéž, str. 19.
- [7] Tamtéž, str. 19.
- [8] Tamtéž, str. 19. Jean Marie Viriot, ředitel vojenského štábu a předseda výboru vojenských představitelů, k tomu na jedné přednášce řekl: „Samozřejmě nikdo neargumentuje proti nutnosti mít kapacitu potřebnou k autonomnímu rozhodování a jednání, ale určitá autonomie může být pouze vyjádřena evropskou strukturou v rámci NATO, ... zatímco pro jiné autonomie se předpokládá vytvoření vyložené evropské struktury mimo rámec NATO. Podle mého osobního názoru je třeba najít řešení - jako obvykle - někde uprostřed: in medio stat virtus ...“ (Viriot, J. M.: Evropská obranná a bezpečnostní identita - pohled na Západoevropskou unii. Mezinárodní vztahy č. 1/2000.)
- [9] Tamtéž, str. 19.
- [10] Evropa dává na obranu dost peněz, ale špatně. Lidové noviny 10. 2. 2001. Pokud jde o evropské vojenské výdaje, viz např. vyjádření norského ministra zahraničí Thorbjørna Jaglanda: „Nemyslím, že budeme výdaje zvyšovat, ale spíš restrukturalizovat obranu a přizpůsobovat ji nové situaci zejména v Evropě, v níž je nejnaléhavější krizové řízení. Ovšem chápou argumenty USA, když Evropa hovoří o své silnější úloze a obraně a bezpečnosti, ale souběžně s tím snižuje vojenské výdaje.“ (Právo 9. 5. 2000.)
- [11] Bush slíbil Američanům nový protiraketový jaderný deštník. Právo 12. 2. 2001.
- [12] Tamtéž.
- [13] G. W. Bush: Raketový štít je nutný. MF DNES 15. 2. 2001.
- [14] Moskva podle Fischera nepotřebuje k jednání prostředníka. Právo 13. 2. 2000. Jedním z dalších ruských kroků bylo, že jeho ministr obrany Igor Sergejev (Sergejev předal šéfovi NATO ruský návrh raketové obrany. Právo 21. 2. 2002) odevzdal generálnímu tajemníkovi Georgesi Robertsonovi ruský návrh na evropskou protiraketovou obranu jako alternativu amerického projektu. Jde pravděpodobně o mobilní nestrategický systém schopný zneškodňovat nepřátelské rakety hned při jejich odpálení, určený např. k zásahu v prostoru v Severní Koreji či Íránu. Není to nová myšlenka, vystoupil s ní už před rokem prezident Vladimír Putin. V tu dobu vedoucí delegace amerických kongresmanů Curt Weldon předal v Moskvě návrh prezidenta George W. Bushe na společný rusko-americký vývoj protiraketového systému. Rusové americký systém počítající se střelami schopnými zasáhnout balistické rakety dlouhého doletu odmítají, protože je v rozporu s rusko-americkou smlouvou v roce 1972. Samuel Huntington k možnému kolapsu mezi Spojenými státy a Evropou kvůli protiraketovému deštníku uvádí, „... že Francie vždy bude spíše proti USA, zatímco Británie obvykle pro USA. Velkou otázkou představuje Německo. Během studené války a bezprostředně po jejím skončení bylo Německo výrazně proamerické, ale to v budoucnu už nemusí platit: vždyť EU má dnes svou vlastní měnu a velmi usilovně se snaží budovat vlastní ozbrojené síly. A Evropa je stejně jako Čína a Rusko proti myšlence obranného raketového deštníku nad USA“. I když je tento problém složitější a ačkoli nemáme přímý vliv na řešení těchto problémů, přesto se v něm musíme při koncipování vlastní bezpečnostní strategie při vstupu do EU orientovat. Jistým protipólem strategické protiraketové obrany je ochrana před terorismem. O tom je veřejnost málo informována, takže má dojem, že se všeobecně podceňuje. Přesto jí Spojené státy věnují stále větší pozornost a vynakládají na ni každoročně 1,6 miliardy dolarů, což je více než náš vojenský rozpočet. Zásadním

momentem pro americké rozhodovací procesy v této oblasti byl výbuch bomby v garáži hotelu pod mrakodrapem World Trade Center na Manhattanu, která zabila šest lidí. Skončila tím představa o nedotknutelnosti území Spojených států, šlo o první útok cizích teroristických sil na jejich území. Signál byl tak silný jako v období druhé světové války japonský útok na Pearl Harbor. Konečně k dokreslení plnějšího obrazu nové situace brzy po teroristickém činu na Manhattanu byl v tokijském metru použit jedovatý plyn sarin. Ještě před tím vybuchla puma před vládní budovou v Oklahoma City a zabila již 168 lidí. USA se rozhodly založit speciální jednotku Center for Domestic Preparedness (Středisko vnitřní pohotovosti) v Alabamě. Policisté, příslušníci FBI a záchranných sborů se zde cvičí v podmínkách použití chemických, biologických aj. zbraní hromadného ničení. Je tedy patrné, že podobná nebezpečí nelze podceňovat. Zvláště jsou-li teroristé ochotni obětovat zároveň svůj život jako se to stalo v případě útoku motorového člunu s výbušninou proti americké válečné lodi Cole kotvící v jednom z jemenských přístavů.

- [15] **USA budou konzultovat variantu raketové obrany.** *Právo* 28. 2. 2001.
- [16] **Andráni, G., Bertram, Ch., Grant, Ch.:** Evropská vojenská revoluce. *MF DNES* 2. 2. 2001.
- [17] Tamtéž.
- [18] *Mezinárodní politika*, dokument, příloha k č. 12/1999, str. 30.
- [19] Tamtéž, str. 30.
- [20] Tamtéž, str. 30.
- [21] Tamtéž, str. 30-31.
- [22] Tamtéž, str. 31.
- [23] Tamtéž, str. 31.
- [24] Viz např. Šabata, J.: Předběžné úvahy o základním programu ČSSD. Interní text, Brno, 15. 6. 2000.
- [25] Viz např. Zaozálek, L.: Poznámky k alternativnímu návrhu struktury a pojetí programu ČSSD. Interní text. Nedatováno, pravděpodobně květen 2000. Pokud jde o názory předních západních politiků, jsou zhruba následující: Německý kancléř **Gerhard Schröder** je zastáncem silnější evropské integrace, EU by se měla stát evropskou federací jako svým způsobem USA, takže národní státy by se proměnily ve spolkové země. EU by se tak stala evropskou vládou, Rada Evropy druhou komorou parlamentu, evropský parlament by měl kontrolu nad rozpočtem EU. Francouzský premiér **Lionel Jospin** chce, aby Evropa zůstala federací národních států opírající se o stávající instituce EU, které by měly být posíleny. Je zastáncem jednotné evropské ústavy a navrhuje, aby Evropa měla prezidenta přímo voleného evropskými občany. Země s jednotnou měnou by měly společnou ekonomickou vládu. Britský premiér **Tony Blair** si přeje, aby Evropa byla supervelmocí, ale ne superstátem nebo federací. Druhou komoru Evropského parlamentu by měli tvořit poslanci národních parlamentů. Je proti společné ústavě i společné vládě, třeba jen ekonomické.

Při snahách o vytvoření účinného strategického rámce je nutno se zabývat také otázkou většího globálního vládnutí. To v mnoha táborech není populární téma. Čím déle se však politikové budou vyhýbat řešení této otázky, tím bezmocnější pravděpodobně budou, tím větší nestabilita z toho vzejde, a tím bolestnější bude pak případná změna. Ačkoli je přirozené, že jakýkoli nadnárodní orgán budí velké podezření, zvláště pokud je nevolený, je těžké vyhnout se závěru, že globální strategie bude nakonec vyžadovat určitou podobu globálního řízení. To není totéž jako globální vláda. V praxi jde o to, poskytnout této globální instituci zdroje, struktury a především pravomoc, aby se dokázala s daným problémem účinně potýkat.

*Robert Hall a Carl Fox
Přehodnocení pohledu na bezpečnost
NATO review zima 2001/2002*